

Gentagelsesstraf — en afvejning af recidivistens og myndighedernes ansvar for tilbagefaldet

Af adjunkt, cand. jur. JØRN VESTERGAARD, København

1. Tilbagefald i ny kriminalitet kan i alle retssystemer, som man sammenligner med de skandinaviske, have en såkaldt gentagelsesvirkning. Det kan bero på tilfældigheder, om der i større eller mindre udstrækning er lovgivet om betydningen af recidiv, og sådanne retstekniske forskelle behøver ikke at være udslagsgivende for den praktiske retshåndhævelses nærmere udformning. Udtrykkene gentagelsesvirkning og gentagelsesstraf er derfor i det følgende ikke afgrænset til alene at vedrøre de tilfælde, hvor der er positiv hjemmel for anvendelse af udvidede straffesrammer eller særlige sanktioner. Begreberne benyttes om enhver faktisk skærpelse af strafferetlige sanktioner, som sker under hensyntagen til visse forudgående forhold. Det er disse forholds nærmere beskaffenhed og betydning, som vil blive gjort til genstand for undersøgelse.

Lovregler om gentagelsesstraf kan udformes på mange måder. Ligesom bestemmelser om strafvalg og strafudmåling i øvrigt består de af et sæt af afvejningsmarkører, som angiver retningslinier for sanktionsmæssige afgørelser, jfr. om terminologien *Nils Kristian Sundby: Om normer* (Oslo 1974). Indholdet af normerne omkring gentagelsesvirkningen er i praksis præget af variationsrighed, både når man betragter forskellige retssystemer, og når man ser på fortolkningen af retskilderne i et enkelt land fra f. eks. en tidsmæssig eller en geografisk indfaldsvinkel.

Sammenhængen mellem gentagelsesreglernes retstekniske udformning og den praktiske retsanvendelse er ikke uvæsentlig, men det er ikke formålet med de følgende bemærkninger at analysere disse fænomeners konkrete fremtræden. Tanken er at foretage en mere overordnet drøftelse af den gennemgående moralfilosofiske begrundelse for eksistensen af retlige normer om gentagelsesstraf. Uanset om de skrevne retningslinier er opstillet på den ene eller den anden måde, og uanset hvordan normernes faktiske bestanddele er kendetegnet, så har gentagelsesstraffen i sine forskellige varianter ét og samme erkendelsesmæssige og dermed også retspolitiske grundlag. Fælles bag alle typer af gentagelsesvirkning er deres retsgrund, deres fundamentale straffetiske legitimering.

2. Det konstituerende princip for gentagelsesstraf er, at der ved fastsættelsen af sanktionen for tilbagefald i ny kriminalitet

lægges vægt på forudgående forhold. Dette princip må for det første udlede sin moralfilosofiske begrundelse af forestillinger om, at straffemæssige sanktioner er tilladelige. Denne problemstilling adskiller sig ikke kvalitativt fra det tilsvarende spørgsmål i forbindelse med straf i almindelighed. For det andet må det være et krav til den efter særlige retningslinier fastsatte gentagelsesstraf, at den er formålstjenlig (ved f. eks. i en eller anden udstrækning at være egnet til at forebygge yderligere kriminalitet). I dette ligger der en fordring om, at gentagelsesstraffen i sin nærmere udformning er mere formålstjenlig end de straffe, som pålægges i førstegangstilfælde.

Det ligger i sagens natur, at når gentagelsesstraf kan komme på tale, ja, så er det fordi den anklagede tidligere har været indblandet i en straffesag. Begrundelsen for anvendelsen af den særlige gentagelsesstraf er imidlertid ikke alene den banale omstændighed, at der tidligere er begået noget strafbart. Den forudgående kriminalitet er der jo allerede én gang gjort op med ved en strafferetlig sanktion (eller mere præcist: ved en strafferetlig afgørelse). Det er af *den foranliggende iværksættelse af en sanktion* (den tidligere beslutning om en afgørelsesmåde), at begrundelsen for gentagelsesstraf udspringer.

Gentagelsesvirkningen er ensbetydende med, at recidivisten udsættes for en mere indgribende sanktion end den, der i førstegangstilfælde benyttes overfor tilsvarende kriminalitet. Dette kendetegn ved gentagelsesstraffen må nødvendigvis legitimeres ud fra forestillinger om, at den tidligere sanktion ikke har været indgribende nok, at den ikke har været følelig nok til at virke formålstjenligt.

Anvendelsen af tiltalefrafald og betinget dom fremfor fængselsanbringelse beskrives ofte på den måde, at den mildere løsning bygger på retsvæsenets frivillige og velovervejede tilbageholdenhed. Den lempeligere behandling betinges dog af, at den anklagede ikke forbrøder sig påny. Udgangspunktet for denne tilbageholdenhed er, at de retshåndhævende myndigheder arbejder ud fra en grundsætning om at begrænse straffemæssige indgreb til det nødvendige. Straffen bør efter gængs doktrin ikke være hårdere end påkrævet for gennem enkeltafgørelser at varetage den almindelige opretholdelse af lovlydigheden. Den relativt set lempelige behandling af førstegangskriminelle ledsages altså af betingelser. Ligesom prøveløsladte har den betinget dømte „noget stående i sparekassen“. Dette er blot den anden side af gentagelsesvirkningen. Som nævnt skal denne betingede løsning ikke opfattes på den måde, at der ikke med afgørelsen er gjort op med førstegangskriminaliteten én gang for alle. Det er der, hvilket logisk følger deraf, at sagen er afsluttet, hvis gerningsmanden ikke forsér sig påny.

Modsat straffen i sammenstødtilfælde af den type, hvor der er begået flere tidsmæssigt adskilte lovovertrædelser, knytter den særlige fastsættelse af straffen i gentagelsestilfælde sig altså ikke udelukkende til forekomsten af tidligere kriminalitet. Kun den yderligere omstændighed, at der i tilknytning til den forudgående kriminalitet er truffet en straffemæssig afgørelse, kan forklare de særlige gentagelsesnormer. Tilbagefald viser, at den tidligere sanktion ikke har været tilstrækkelig. Den straffede har sat sig ud over den advarsel, som var indbygget i førstegangsstraffen. For hans vedkommende indebar den trufne afgørelse ikke effektive foranstaltninger. Det er da en nærliggende tankegang, at han må underkastes et mere formålstjenligt indgreb, og det betyder traditionelt en strengere straf.

Princippet bag normerne om gentagelsesvirkning må nødvendigvis bygge på den forudsætning, at strafferetlige sanktioner typisk har indflydelse på lovovertræderens tilbøjelighed til at forbryde sig påny. Ellers ville gentagelsesstraf ikke kunne forsvares ud fra straffeetiske betragtninger.

Ved anvendelse af gentagelsesstraf forventes det, at sanktioner i almindelighed har en effekt på den individuelle lovovertræder, at systemet virker. For hvis straffen var en utjenlig eller endog skadelig foranstaltning, ville det være ulogisk at straffe endnu mere i gentagelsestilfælde.

Gentagelsesstraffen kan også søges legitimeret ud fra formålsbetragtninger af et særligt generalpræventivt tilsnit. Formålsbetragtningerne kan godt rettes mod muligheden for at afholde andre førstegangsstraffede fra ny kriminalitet. Ved at stille de skærpede afgørelser i gentagelsestilfælde op til beskuelse for potentielle recidivister kan man tilstræbe en speciel form for afskrækkelse.

Både den specialpræventive og den særlige almenpræventive forgrening af den formodede nytteværdi, som tillægges gentagelsesvirkningen, sigter imod muligheden for at afholde tidligere straffede fra ny kriminalitet. Almenpræventive målsætninger i begrebets sædvanlige betydning spiller ikke nogen rolle ved begrundelsen af de normer, som giver gentagelsesstraffen dens særlige kendetegn.

3. Men hvad nu, når tilliden til, at man ved hjælp af traditionelle straffe kan forebygge recidiv, svækkes eller forsvinder? Efterhånden er der udbredt enighed om, at det gennemgående er vanskeligt at udmønte netop den bestemte reaktion, som er egnet til at påvirke den enkelte kriminelle, sådan at vedkommende holder sig på rette bane fremover. Stort set giver det lige dårlige resultater, hvordan man så end udformer den formelle, negative retsfølge. Ved anvendelse af de traditionelle sanktioner opnår

man muligvis mindre over for den enkelte kriminelle, jo mere indgribende foranstaltningerne er. I hvert fald virker strengere indgreb ikke i almindelighed mere recidivforebyggende end lempeligere fremgangsmåder. En behandlingsmæssig indsats kan tilrettelægges, hvordan man vil, uden at det i nævneværdig grad påvirker tilbagefaldet i ny kriminalitet. Den opbyggende bestanddel af en strafferetlig sanktion bliver så at sige opsuget af indgrebets nedbrydende egenskaber. Straffens virkninger rækker for den enkelte lovovertræder kun i yderst begrænset omfang ud over sig selv og frem til efterfølgende fristelsessituationer.

På trods af disse tankevækkende kendsgerninger, foregår retshåndhævelsen stadig ud fra gammelkendte specialpræventive målsætninger.

I samme udstrækning som troen på straffens recidivforebyggende effekt svækkes, i samme grad bortfalder holdbarheden af de nævnte straffeetiske begrundelser for skærpet gentagelsesstraf.

4. Efter traditionel opfattelse er statens ret og pligt til at straffe forbrydere nødvendigvis bygget op over en idé om, at straf er påkrævet for som led i et socialt forsvar at beskytte de enkelte samfundsmedlemmer mod andre, som bryder en imaginær social kontrakt. Sådanne forestillinger forudsætter, at netop straffen skulle være velegnet til at virkeliggøre ét eller flere af de traditionelle strafformål. De samme tankebaner kan som omtalt følges for at finde en begrundelse for princippet om gentagelsesstraf. De recidivforebyggende strafformål inddeles traditionelt i uskadeligiggørende, afskrækkende og forbedrende aspekter. Disse strafformål kan beskrives samlet som en målsætning om, at den kriminelle tvinges til at føre en dialog med samfundet, som på den måde demonstrerer sin misbilligelse. Han udsættes gennem denne bebrejdelse for forsøg på motivering til en lovlydig tilværelse, han bringes på den ønskede bane ved indgydelse af frygt eller fornuft. Når denne dialog mislykkes, kan ansvaret placeres to steder. Enten hos den kriminelle, eller hos myndighederne (samfundet) — eller efter en afvejning hos begge parter.

Gentagelsesstraffen fastlægges i en vis udstrækning sådan, at de retshåndhævende myndigheder tager hensyn til, om den kriminelle har fået en reel chance for at holde sig fri af kriminalitet. Fortsætter han sin kriminelle løbebane på trods af sin gunstige eller på grund af sin ugunstige sociale og private situation, vil det komme ham til skade hhv. til gavn ved straffastsættelsen. Imidlertid foregår sådanne afvejn timer ikke formuleret eller overhovedet særlig bevidst, endsige eksplicit begrundet. Sanktionspraksis over for recidivister er præget af vanetænkning. Selve tilbagefaldet som sådan tillægges næsten automatisk betydning som skærpende omstændighed.

For at fremme en mere bevidst stillingtagen til spørgsmålet om gentagelse som skærpene omstændighed har man i nogle lande forsøgt at udforme retningslinier med udgangspunkt i selve straffeloven. I Danmark har man i 1973 omformet disse retningslinier bl. a. ved at fjerne afvejningsmarkøren vedrørende gerningsmandens kriminelle fortid fra straffelovens generelle udmålingsbestemmelse, § 80. Hensigten var, at dette moment for eftertiden i mindre udstrækning skulle virke belastende i den samlede bedømmelse ved straffens fastsættelse. (Se l. nr. 319 af 13. juni 1973, bemærkningerne i FTT 1973 tillæg A sp. 5131—5132, 5137 og 5164—5171 (straffelovrådets udtalelse) samt bet. nr. 650/1972 om nogle af- og nedkriminaliseringsspørgsmål).

5. Angivelsen af udmålingsgrunde i lovbestemmelser må nødvendigvis blive temmelig vag og abstrakt. Man kan dårlig tænke sig, at lovgiver ved sin udformning af en regel skulle være i stand til i alle enkeltheder at forestille sig, hvordan de utallige hensyn, som kan komme på tale i de forskellige sager, skal vejes op i forhold til hinanden. Der vil være forskel på, hvad individuelle anklagere og dommere forbinder med sådanne omstændigheder, og hvilken vægt de tillægger dem indbyrdes. Lovgiver må nødvendigvis holde sig til at angive træffende eksempler som afvejningsmarkører. Den praktiserende strafferetsjurist bliver ikke forsynet med et fintmærkende beslutningsredskab ved afgørelsen af sanktionsspørgsmålet. Med hammer og sav kan man godt producere noget, der ligner et bornholmerur, men der kræves finere værktøj for at få værket til at holde regnskab med tiden.

Straffelovens § 80 er en slags programerklæring. Bestemmelsens indhold er lige så principielt rigtigt, som det er selvfølgeligt. „Men det, der interesserer dommeren: hvilken vægt skal man tillægge disse momenter enkeltvis og overfor hinanden, får han ingen vejledning om“, *W. E. v. Eyben: Strafudmåling* (København 1950).

Bestemmelsen i § 80 er nok først og fremmest egnet til anvendelse i forsøg på en saglig retfærdiggørelse af et valg, som i virkeligheden kun kan træffes ud fra usikre overvejelser over den indbyrdes vægt af delvis ubekendte faktorer. Det har altid været betragtet som tvivlsomt, om § 80 i det hele taget ville få nogen som helst praktisk betydning. Denne tvivl underbygges bl. a. ved sammenligninger af strafudmålingen i forskellige lande.

På trods af forskelle i de enkelte retssystemers strafudmålingsvejledninger og konkrete strafferammer finder man alligevel en betydelig ensartethed i landenes udmålingspraksis. Det afgørende er øjensynlig ikke lovens ord og lovgivers hensigter, men andre samfundsmæssige påvirkninger. På makroplanet ser man, at forskelligartede retningslinier for udmålingen giver ens resul-

tater, og i den forstand er betydningsløse. Modsat har man i det enkelte land fundet betydelige afvigelser i udmålingsresultaterne fra ret til ret. (En gennemgang af forskningen vedrørende sanktionsvalg og strafudmåling findes f. eks. i *R. G. Hood and R. F. Sparks: Key Issues in Criminology* (London 1970). Den mest omfattende nyere undersøgelse er beskrevet i *John Hogarth: Sentencing as a Human Process* (Toronto 1971).) På mikroplanet viser det sig, at den samme lovbestemmelse giver individuelle resultater, og i denne forstand er betydningsløs.

En bestemmelse som § 80 tilslører den måde, som normdannelsen egentlig foregår på. Hvis man tror, at de retningslinier, som lægges til grund i retshåndhævelsen, er afledt af paragrafbestemmelser, så må man følgelig desuden forvente, at en omformulering af lovens afvejningsmarkører i sig selv skulle kunne medføre en ændring af strafudmålingspraksis. Eller sagt på en anden måde: hvis en ændring af praksis falder sammen med en ændring af en bestemmelses ordlyd, kunne man fristes til automatisk at betragte det første som et resultat af det sidste, selv om der i virkeligheden ikke er nogen kausal sammenhæng, eller selv om det faktisk ovenikøbet er det modsatte forhold, som gør sig gældende.

6. Retsdannelsen omkring straffastsættelse kan sammenlignes med det, der foregår, når man skal anbringe en mangfoldighed af ting i en ganske tom kasse. Fra kassen får man ikke nogen nyttig besked om, hvordan tingene skal ordnes. Hvis de mest almindelige fysiske lovmæssigheder står skrevet på kassen, må denne hjælp betragtes som temmelig overflødig. På den anden side kan man ikke opregne alle de måder, som ting under forskellige omstændigheder skal anbringes i kassen på. Alligevel må man finde en løsning ved hjælp af erfaring og almindelig ordenssans. (Det sætter naturligvis visse rammer for udfoldelsesmulighederne, hvis der f. eks. er skillerum i kassen).

I en ældre dansk undersøgelse (*v. Eyben, 1950*) blev det påvist, at sædvanen „ikke blot virker udfyldende, men endog derogende selv over for klare lovregler, som søgte at binde strafudmåling“ (s. 245). Det underbygger påstanden om, at „den danske strfl. 1930 trods sine talrige formildelser ikke medførte et skred i strafudmålingen bortset fra et område, hvor man allerede inden lovens givelse havde søgt at mildne praksis ad andre veje, idet man følte, at de strengere bestemmelser var unødvendigt strenge“ (s. st.). Endvidere viser det sig, at strafudmålingens tidsmæssige udvikling under uændrede strafferammer er umådelig træg.

I tidens løb er tingene altså blevet ordnet i kassen på en bestemt måde, efterhånden som de blev lagt ned, og tilbøjeligheden

til at ændre på deres vanebundne indbyrdes forhold er ganske lille. Det sæt af afvejningsmarkører, som før 1930 udgjorde udmålingsgrundene, er tilsyneladende ikke på afgørende punkter blevet ændret kendeligt som følge af, at bestemmelsen i § 80 blev indført, eller at andre udmålingsbestemmelser er blevet ændret.

Den samme træghed har man kunnet iagttage efter gennemførelsen af ændrede lovregler om anvendelse af betinget dom i 1961. Det er blevet hævdet, at formuleringen af hovedbestemmelsen i § 56 indeholder en anvisning om udvidet anvendelse af betinget dom (*Lars Nordskov Nielsen* i *Juristen* 1961 s. 408 ff.). Ved en gennemgang af udviklingen i højesterets bedømmelse er det nok muligt at finde svage tegn på en mildnet holdning (*Per Lindegaard* i *Ugeskrift for Retsvæsen* 1970 B s. 175 ff.). Sikre tegn var der imidlertid slet ikke tale om på det undersøgte område. På grundlag af kriminalstatistikken kan man desuden fastslå, at der heller ikke i andre sammenhænge blev sat en udvikling i gang i retning af en øget anvendelse af betinget dom (jfr. f. eks. *Lars Nordskov Nielsen* i *Juristen* 1972 s. 53 ff.).

Størrelsesforholdene mellem de enkelte straffelængders andele af samtlige idømte fængselsstraffe er næsten forbløffende konstant. Dette er tilfældet på trods af en stigning i det samlede antal straffe og på trods af forskelle i de enkelte straffelængders antal. En faktor som de domfældtes alder er tilsyneladende uden betydning for længden af almindelige fængselsstraffe, og dette forhold har ikke ændret sig i en længere undersøgt periode. (En mere detaljeret analyse af de nævnte træk ved sanktionsudviklingen findes i *Jørn Vestergaard: Kortvarige fængselsstraffes anvendelse. En empirisk undersøgelse af korte ubetingede frihedsstraffes plads i det kriminalpolitiske reaktionsområde* (København 1974). Hovedtrækkene i denne undersøgelse er kort refereret i *Jørn Vestergaard: Orientering om hovedtrækkene i rapporten om korte fængselsstraffes anvendelse, Justitsministeriets kriminalpolitiske forskningsgruppe, Forskningsrapport nr. 1, s. 12 ff.*) Selv om der slet ikke har været gjort forsøg fra lovgivningsmagtens side på at ændre ved sanktionsanvendelsen på disse punkter, kan dette i det mindste tages til indtægt for, at strafudmålingen foregår på en måde, som det er overordentlig vanskeligt at røkke ved. Normdannelsen er tilsyneladende af en sådan karakter, at ikke lovgivningen i sig selv, men kun ændringer i vurderingsgrundlaget har kunnet overbevise domstolene om, at ændringer i praksis var på sin plads. De retshåndhavende myndigheder er underlagt andre påvirkninger end lovens. Bl. a. tyder noget på, at dommernes værdiholdninger og dommernes erfaringer fra andre steder i landet bøjer sig for den stedlige tradition.

Lovgivningsmagten har åbenbart ikke nogen direkte kortsigtet

indflydelse på praksis. Det bliver op til domstolene på grundlag af de oplysninger, som det er forsvarerens og anklagemyndighedens opgave at producere, at udforme sanktionspraksis efter de skiftende tiders og steders behov. Man kan naturligvis rette blikket særligt imod anklagemyndighedens påtalepraksis. Dette ændrer imidlertid ikke ret meget ved billedet. På den måde flytter man blot problemet et andet sted hen. Det består stadigvæk i, at det er vanskeligt at udforme et direktiv om strafudmåling, som binder retsanvendelsen til bestemte hensyn, hvis man nøjes med sproglige ændringer af straffelovens afvejningsmarkører.

7. Selv om praksis i første omgang har dannet sig uafhængigt af de „tomme“ lovregler, kan den måske alligevel påvirkes gennem selve forarbejdet til udformningen af nye paragraffer. Ved at sætte noget ind, pille noget ud eller i øvrigt omformulere bestemmelserne har lovgiver teoretisk en mulighed for at bevæge praksis i den ene eller den anden retning. Skønt den sproglige ændring i sig selv retligt set er ligegyldig, kan der måske af selve aktiviteten omkring ændringen afledes mere langsigtede virkninger.

Noget i den retning er tilsyneladende sket i forbindelse med den danske debat om nedkriminalisering, som i midten af 1973 mundede ud i en ændring af bl. a. straffelovens § 80 og § 287. Hensigten var først og fremmest, at der med hensyn til mindre berigelsesforbrydelser i højere grad skulle anvendes betinget dom frem for fængselsstraf, og at der generelt skulle ske en sænkning af straffeniveauet. Forud for lovændringerne foregik der en temmelig intens faglig og offentlig debat, som første gang markerede sig i 1971. Fortalerne for en liberalisering understregede bl. a., at den betingede dom i årene 1960—69 blev ved med at udgøre en konstant andel af samtlige sanktioner, nemlig mellem 34 % og 38 %. I 1974 var andelen vokset til 47 %. Det bemærkelsesværdige i denne sammenhæng er imidlertid, at den forholdsmæssige stigning i anvendelsen af betinget dom tog sin begyndelse allerede før lovændringernes gennemførelse (1971: 39 %, 1972: 43 %, 1973: 40 %). Selve nedkriminaliseringsdebatten har været betydningsfuld. Den formelle lovvedtagelse var underordnet.

8. Positive bestemmelser på den materielle strafferets område er altså gennemgående ikke i stand til at sætte sig igennem i retspraksis over for nedgroede forestillinger med hensyn til vægtningen af de hensyn, som straffesættelsen bygger på.

Derimod kan der sikkert opnås resultater ved at vende blikket mod processuelle regler. En ordning med en to-delning af domsforhandlingen, således at sanktionsovervejelsen først tages op, efter at skyldsspørgsmålet er afklaret, ville teoretisk set være en farbar vej. Denne type af problemstilling har været disku-

teret i et af Europarådets strafferettkomité nedsat underudvalg, *European Committee on Crime Problems: Sentencing, Council of Europe* (Strasbourg 1974).

Det er klart, at gentagelsesvirkningen kunne afskaffes eller neddæmpes, hvis loven forbød eller begrænsede dokumentation af forstraffe. Af flere grunde er en sådan løsning ikke realistisk for tiden. Først og fremmest er der sikkert en almindelig opbakning bag synspunktet om, at straffen faktisk skal og bør skærpes, hvis gerningsmanden recidiverer *på trods af* tidligere helhjertede og optimerede forsøg på at gennemføre den nævnte dialog om ønskværdigheden af, at den sociale kontrakt overholdes.

Det spørgsmål opstår derefter, om ikke afvejningen af de chancer, som gerningsmanden har fået og de forhindringer, som har hæmmet hans muligheder for at holde sig kriminalitetsfri, var tjent med at foregå mere formuleret.

Afgørelsen af skyldspørgsmålet foregår principielt på grundlag af bevisførelse. Dette er også det praktiske udgangspunkt med hensyn til fastsættelsen af retsfølgen. Bevisførelsen forekommer i en vis udstrækning, f. eks. i sager om anvendelse af særforanstaltninger og sager om betinget dom. I den sidstnævnte type af sager er det normalt, at en eventuel tilsynsførende eller personundersøger udspørger i retten med henblik på fastsættelse af sanktionen. Men denne bevisførelse er som regel ganske formløs og sjældent særlig dybtborende.

I bet. 752/1975, Kriminalforsorg — Socialforsorg, foreslås det, at klienter, som er undergivet tilsyn i forbindelse med betingede domme, prøveløsladelse m. v., for eftertiden skal kunne nægte at samarbejde med tilsynsmyndigheden uden at ifalde en selvstændig sanktion for dette forhold. Til gengæld kan nægtelse af samarbejde indgå som en belastende omstændighed ved straffastsættelsen ved recidiv. Forslaget forudsætter, at der i gentagelses-tilfælde, hvor klienten har nægtet samarbejde, skal tages hensyn til kvaliteten af det tilbud, som kriminalforsorgen har ydet. Hvis tilbudet har været for dårligt, skal nægtelsen af at modtage det ikke komme klienten til skade under en ny sag. En belysning af dette spørgsmål i retten gør det påkrævet at foranstalte en mere formmæssig bevisførelse.

Ved afgørelsen af, om kriminalforsorgens tilbud om bistand til den enkelte klient har haft en rimelig kvalitet, vil bevisbyrden for det modsatte i praksis let komme til at påhvile recidivisten. Det er derfor påkrævet at fastsætte retningslinier for bedømmelsen af, om den forsorgsmæssige indsats har været god nok, om den har været utilstrækkelig eller for indgribende. Ellers vil tvivlen komme myndighederne til gode. Tilsynsmyndighedens gennemgående mangel på ressourcer og lejlighedsvis mangel på talent vil komme klienten til skade, hvis bevisførelsen omkring

sanktionsfastsættelsen i gentagelsestilfælde ikke lægges i mere faste rammer (jfr. den mere udførlige gennemgang af denne problemstilling *Jørn Vestergaard* i *Socialrådgiveren* 1976 s. 165 ff.).

9. En model bygget op over synspunkter svarende til de anførte kan anvendes i alle gentagelsestilfælde — måske i alle straffesager overhovedet. Hvis myndighederne efter bestemte retningslinier pålægges bevisbyrden for, at den tiltalte allerede „har fået chancen“, men bevidst har misbrugt den eller ignoreret den, vil det måske i mange straffesager stå mere klart, om der er holdpunkt for kravet om skærpet straf i gentagelsestilfælde. På den måde kunne opmærksomheden tvinges ud over fordømmelsen af individuelle fejltrin til også at omfatte bedømmelsen af myndighedsbestemte og samfundsmæssige forsømmelser. Et påbud om at begrunde strafudmålingen ville formentlig have en vis betydning ved at hindre alt for mekaniske afgørelser (sml. *Sentencing*, 1974).

Den tekniske udformning af et sådant princip skal ikke gøres til genstand for nærmere drøftelser her. Hensigten har været at antyde omridset af en retsgrundsætning på det sanktionsretlige område svarende til den materielle strafferets *nulla poena sine lege* og den straffeprocessuelle *in dubio pro reo*. Virkeliggørelsen af et sådant grundprincip vil ikke kun være berettiget i forbindelse med gentagelsesstraf, men ved enhver sanktionsfastsættelse i sager af større betydning. Gentagelsestilfælde indebærer muligheden for skærpet straf. Tilskyndelsen til at overveje den konkrete udfyldning af en retsgrundsætning efter de skitserede retningslinier trænger sig derfor i særlig grad på i forbindelse med indgreb over for recidivister.

Jørn Vestergaard